

РОЗДІЛ 12

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ ІНІЦІАТИВ ЗА УЧАСТЮ КРАЇН З РИНКАМИ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ

С.О. Якубовський, А.А. Брятко

Розвиток сучасної глобальної економіки характеризується значним рівнем інтеграції та взаємозалежності економік провідних країн світу. Чисельні перехресні та мультиплікативні ефекти, що стимулювали передкризове зростання, в момент гострої фази кризи провокували прискорення та поглиблення кризового ураження національних економічних систем. Виходячи з цього виклику, фундаментальною особливістю світової фінансово-економічної кризи стала глобалізація антикризових заходів та розвиток регіональних фінансових ініціатив.

Дослідження питання регіональних фінансових ініціатив за участю країн з ринками, що формуються є принциповим, адже саме ці економіки найбільше постраждали від світової фінансово-економічної кризи. Разом з тим, високий рівень взаємозалежності держав та перехресні ефекти дозволяють ефективно використовувати фактор регіональної інтеграції. Ключовими завданнями даного інструменту є диверсифікації ринків збуту, розширення можливостей з отримання фінансової допомоги для стабілізації найбільш уражених галузей, формування стійкої основи для посткризового зростання.

Спершу доцільно розглянути східноєвропейські країни-члени Європейського союзу з ринками, що формуються. Наступним пунктом є взаємодія в рамках БРІКС. Останнім пулом країн є східноєвропейські країни пострадянського простору з ринками, що формуються, які не входять до ЄС.

Розглядаючи східноєвропейські країни-члени Європейського союзу, важливо акцентувати увагу на те, що їх регіональні фінансові ініціативи йшли в фарватері загальноєвропейської антикризової політики. Зокрема, у грудні 2008 року Рада Європи затвердила «План економічного відновлення ЄС». План було розроблено у двох площинах:

– стимулювання споживчої довіри та розширення попиту. На початковому етапі пропонувалося виділення 200 млрд. євро (1,5% ВВП);

– посилення конкурентних позицій Євросоюзу, що передбачало інвестиції в підвищення ефективності використання енергії та енергозбереження, розвиток чистих технологій, а також в дослідницької інфраструктури [2, с. 118–119].

Головними принципами плану називалися солідарність та соціальна відповідальність.

Наступним кроком в період гострої фази кризового розбалансування стало прийняття 4 березня 2009 року плану «Сприяння економічному відновленню». Ключовим завданням було посилення координації дій між державами-членами. Документ містить широку програму реформування фінансового сектору, він уточнює і коригує методи спрямовані на підтримку споживчого попиту, зростання інвестицій та збереження або створення нових робочих місць [Там же, с. 119]. В своєму підсумку поєднання даного пакету заходів були основою антикризової політики східноєвропейських країн-членів Європейського союзу на період 2008–2010 років. Крім того, загальну сукупність пакету заходів можна поділити на наступними напрямками.

1. Модернізація системи фінансових механізмів країн ЄС. В рамках цього напрямку проведено рекапіталізацію

рекапіталізацію банків, знижуються ставки рефінансування національних банків та ЄЦБ, впроваджується система гарантування банківських депозитів. В середньому, ставка рефінансування національних банків східноєвропейських країн-членів ЄС скоротилася в 2,5 рази.

За ініціативи урядів Польща та Чехії внесено на розгляд Європейської комісії програму державної допомоги фінансовим установам держав-членів ЄС. Після обговорення та внесення ряду правок внесення її було схвалено. Загальна сума складала 3,9 трлн. євро. Найбільша частка бюджетних асигнувань припадає на державні гарантії за банківськими зобов'язаннями – 2,9 трлн. євро схвалених і 1 трлн. євро наданих коштів [12, р. 62].

2. Відновлення економіки. Основний інструмент – фіскальне стимулювання економіки. На першому етапі розробки плану ініціативу мали Німеччина, Великобританія та Франція. У грудні 2008 року Рада ЄС було прийнято рішення виділити близько 200 млрд. євро на цей пакет заходів. Разом з тим, вже у лютому 2009 року більшість східноєвропейських держав почали говорити про необхідність розширення даної політики. Зокрема, уряди Болгарії, Румунії, Угорщини та Чехії доводили необхідність залучення додаткових коштів з боку євро спільноти за протидії кризовим явищам в найбільш уражених секторах економіки. Вже у березні 2009 року було прийнято рішення про збільшення фонду в двічі, до 400 млрд. євро. Витрати коштів не мали галузевого пріоритету. Вони направлялись в найбільш уражені галузі, що визначались антикризовими програмами національних урядів. В цілому за період з 2008 по 2010 роки, сукупні витрати з боку держави на стабілізацію економіки в країнах-членах ЄС складала близько 5 % ВВП [Ibid, с. 64–65].

Додатковими напрямками антикризових політики урядів країн-членів були підтримка експортоорієнтованих галузей, стимулювання зайнятості населення та приватних інвестицій.

3. Механізми колективної підтримки макроекономічної стабільності. В цілому їх налічується чотири: Європейський фонд

фінансової стабільності, Європейський механізм фінансової стабілізації, викуп ЕЦБ суверенних боргових зобов'язань, підтримка платіжних балансів країн-членів. В контексті дослідження східноєвропейські країн-членів Європейського союзу з економіками, що формуються, необхідно зупинитися на механізмі підтримки платіжних балансів. Зокрема, за період з 2008 по 2010 роки цим інструментом скористалися уряди Угорщини та Румунії, яким було виділено 5,5 та 5,0 млрд. євро відповідно [10].

Починаючи з 2011 року економічна політика як Європейського союзу в цілому, так і окремих країн-членів йшла ґрунтуючись на наступних напрямках: протидія борговій кризі в Єврозоні, оптимізація державних видатків і формування сприятливих умов для стабілізації та економічного зростання. Розглянемо кожен з них з точки зору східноєвропейські країн-членів Європейського союзу з економіками, що формуються.

1. Для Болгарії, Польщі, Румунії та Чехії питання боргового навантаження не має першочергового значення. Рівень їх боргу складає 20–60% ВВП, що є вважається прийнятним рівнем для європейських країн. Для Словаччини ж проблема державного боргу стоїть доволі гостро. За станом на початок 2016 року він складав 96,5% ВВП. Разом з тим, урядова антикризова ініціатива дозволяє не лише його стримати зростання, а й проводити поступове скорочення. В цілому, за період 2011–2017 років регіональних ініціатив з боку східноєвропейські країн-членів Європейського союзу в питанні стабілізації та скорочення державних боргів не надходило.

2. В основу політики оптимізація державних видатків, формування сприятливих умов для стабілізації та економічного зростання було покладено «Договір стабільності, координації та управління», затверджений 31 січня 2012 року на Саміті ЄС з фондом в 500 млрд. євро. Ключовим принципом договору є посилення вимог до збалансованості бюджетів країн-учасниць. Він корегує вимоги до сукупного дефіциту державного бюджету з 3% до 0,5% ВВП. Крім того, запроваджується нова вимога щодо

співвідношення державного боргу до ВВП має бути не більше 60%. Вимога до впровадження цього пункту визначалась 2015 роком. Разом з тим, вже в 2014, його відтермінували ще на 4 роки.

В даному контексті цікаво виглядає позиція східноєвропейські країн-членів ЄС. Перед підписанням договору Польща, Угорщина та Чехія ініціювали питання надання права на участь у засіданнях Ради країн зони євро. Метою такого кроку було надати можливість перш за все Польщі більш ефективно координувати політику економічного зростання виходячи з планів розвитку зони євро. Крім того, всі п'ять східноєвропейських країн, що досліджуються блокували пропозиції Німеччини щодо надання права Єврокомісії подавати позови проти порушників бюджетної дисципліни в Європейський суд.

Загалом, в період з 2014 по 2017 роки приблизно половина державних інвестицій в Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини фінансувалася із структурних фондів ЄС. В Румунії цей показник становить 60% [1].

Зовнішньоекономічна активність на країн з економіками, що формуються які не входять до Європейського Союзу є вищою. Найбільш дієвими в цьому напрямку є взаємодія в рамках БРІКС. Головним майданчиком формування координованих зусиль є щорічні Саміти БРІКС. Вбачаючи важливість стратегічних напрямків взаємодії країн-учасниць, розглянемо кожну зустріч окремо.

Перший Саміт БРІК відбувся 16 червня 2009 року в Скатеринбурзі (Росія). В ході зустрічі було обговорено ряд питань пов'язаних з координацією зусиль міжнародної спільноти, направленої на вирішення глобальних проблем сучасності, реформуванням світової фінансової системи, полегшенням міжнародної торгівлі, формуванням дієвої концепції стійкого розвитку, оптимізацією енергетичного кластера, розвитком гуманітарної співпраці, продовольчою безпекою. Особливою статтею обговорення була фінансова допомога найбіднішим країнам, які постраждали від світової фінансово-економічної кризи.

Зокрема, акцентовано увагу на необхідність виконання розвинутими країнами умов надання допомоги країнам, що розвиваються у розмірі «0,7% від валового національного доходу» [7, с. 85].

Другий Саміт БРІК відбувся 15–16 червня 2010 року в м. Бразилія (Бразилія). Рішення, прийняті в ході зустрічі було розподілено за блоками.

1. Загальне бачення та глобальне управління (переважна роль «Групи двадцяти» при вирішенні глобальних питань).
2. Міжнародні економічні та фінансові питання (реформування фінансової архітектури світу, забезпечення стабільності основних резервних валют та стійкості бюджетної політики).
3. Міжнародна торгівля (недопущення протекціоністських заходів).
4. Розвиток (виконання програми Цілей розвитку тисячоліття в рамках ООН).
5. Енергетика (підвищення рівня енергоефективності).
6. Інші питання: сільське господарство, боротьба з бідністю, зміна клімату, тероризм, альянс цивілізацій, Гаїті, співробітництво, III Саміт БРІК [14, р. 203–211].

Третій Саміт БРІК відбувся 13–14 квітня 2011 року в м. Санья (КНР). За результатами переговорів було розроблено план дій за наступними напрямками:

1. Активізація існуючих програм співробітництва (формування уніфікованої системи оцінювання роботи у наступних сферах: грошово-кредитна політика, сільське господарство, стратегічна безпека, антимонопольне законодавство, наукова робота).
2. Нові сфери співробітництва (співробітництво споріднених міст, охорона здоров'я, дослідження економічних та торговельних відносин).
3. Перспективні напрямки співробітництва (співпраця в області культури, спорту, «зеленої економіки», інноваційних проектів) [Ibid., р. 222–224].

Четвертий Саміт БРІК відбувся 28–29 березня 2012 року в м. Нью-Делі (Індія). В ході зустрічі було піднято ряд питань, найважливіші з яких відобразилися в плані дій на 2012 рік, який складався з наступних пунктів:

1. Проведення зустрічей міністрів закордонних справ, сільського господарства, охорони здоров'я, торгівлі, фінансів, голів центральних банків, представників податкових та фінансових органів, посадових осіб, відповідальних за національну безпеку, наукове співробітництво.

2. Проведення зустрічей щодо глобальної конкуренції у 2013 році.

3. Обговорення питань пов'язаних із висновками, які були зроблені на основі Економічного дослідження БРІКС, а також створення Банку розвитку.

4. Перспективні напрямки співробітництва (молодіжна політика, енергетична політика, демографічні питання) [14, р. 241–242].

П'ятий Саміт БРІКС пройшов 26–27 березня 2013 року в м. Дурбан (ПАР). За результатами наради, представниками держав було прийнято Етеквінську декларацію та план дій, які включали в себе наступні положення:

1. Проведення традиційного ряду зустрічей міністрів та представників фінансово-економічних відомств.

2. Координація дій статистичних відомств.

3. Декларація про створення Банку розвитку БРІКС, головною метою якого є «штучне підштовхування економічних перетворень» [11, р. 4].

4. Окреслення нових сфер співпраці (публічна дипломатія, боротьба з корупцією, розвиток державних корпорацій/ підприємств, туризм, контроль за обігом наркотичних речовин).

Шостий Саміт БРІКС відбувся 15–16 липня 2014 року в м. Форталеза та м. Бразилія (Бразилія). Ця зустріч була найбільш результативною. Перш за все було підписано угоду про створення Банку розвитку БРІКС з уставним капіталом 100 млрд. дол.

Другою за важливістю подією є підписання договору про створення пулу валют об'єднання. Його імплементація намічена на 2015 рік. Комбінація цих інструментів дозволяє країнам диверсифікувати не лише антикризові механізми, але і створює реальну основу для функціонування альтернативної фінансової системи грошово-кредитного забезпечення економічного зростання в рамках БРІКС. Щодо механізмів реалізації вливань та використання статутних коштів, то коефіцієнт має наступний вигляд: КНР – 0,5, Росія – 1, Індія – 1, Бразилія – 1, ПАР – 2. Тобто відповідає об'єму ВВП та стійкості економіки кожної країни-учасниці. Якщо брати до уваги конкретні цифри, то «Китай внесе найбільшу частину в розмірі 41 млрд. дол. Бразилія, Росія та Індія внесуть кожна по 18 млрд. дол., а Південна Африка – 5 млрд. дол.» [9, р. 1].

Не менш знаковим рішенням стало підписання угоди щодо розміщення наземних станцій системи ГЛОНАСС на території цих держав. У випадку реалізації технічної сторони угоди, в світі з'явиться реальний конкурент системи НАВСТАР, частина якого обслуговує цивільний кластер економіки під назвою GPS. Тобто відбудеться зміщення не лише економічної складової, але й військово-стратегічної, адже вірогідність застосування стримуючого фактору «засліплення розумних систем» озброєння та логістики знизиться на порядок. Разом з тим, відкриється нова ніша альтернативних засобів встановлення місцезнаходження об'єкта та прокладання маршрутів.

Щодо Форталезького плану дій, він мав же традиційний характер та складався з наступних пунктів:

1. Проведення традиційного ряду зустрічей міністрів та представників фінансово-економічних відомств.

2. Координація дій статистичних відомств.

3. Визначення нових сфер співпраці (взаємне визнання документів про освіту, координація в питаннях електронної торгівлі, страхування та зайнятості населення) [16].

Сьомий Саміт БРІКС відбувався 8–10 липня 2015 року в місті Уфа (Росія). Головними результатами його роботи були:

1. Створення Нового банку розвитку (НРБ) із капіталом в 100 млрд. дол.

2. Підписано угоду про співробітництво та координацію в фінансово-економічній та зовнішньополітичній сферах.

3. Обговорено питання реалізації стратегій «Шовкового шляху».

4. Підписано Уфимську декларацію щодо переходу БРІКС на торгівлю в національних валютах.

Восьмий Саміт було проведено 15–16 жовтня 2016 року в м. Гоа (Індія). Основну увагу було приділено зовнішньополітичним питанням, проблемі тероризму, освоєння космосу та впливу санкцій на в умовах глобальної нестабільності.

Останній, дев'ятий Саміт було проведено 4–5 вересня 2017 року в м. Сяминь (КНР). За результатами було прийнято Сяминську декларацію, що дістала назву «Маніфест багатопольярного світу». Вона включала наступні пункти:

1. Поглиблення економічного співробітництва в рамках об'єднання та залучення нових членів.

2. Перехід у двосторонніх розрахунках на національні валюти.

3. Реформа РБ ООН з наданням статусу постійного члена Бразилії, Індії та ПАР.

4. Співробітництво в космічній галузі та створення супутникового угруповання дистанційного зондування Землі.

5. Впровадження та затвердження інвестиційних проектів НРБ. За станом на кінець 2017 року банком вже профінансовано проектів на 3,4 млрд. дол. [13].

Наступним напрямком регіональних ініціатив є розвиток інтеграційних структур на пострадянському просторі. Активно розвивалось співробітництво в рамках Євразійського економічного співтовариства, що в подальшому трансформувалось в Євразійський економічний союз. Ініціаторами еволюції виступають Російська Федерація та Білорусь.

В період гострої фази кризи урядом Білорусі було піднято питання створення антикризового фонду об'єднання, в рамках

якого необхідно створити регіональну альтернативу глобальним фінансовим організаціям з метою більш ефективного впровадження політики протидії кризовому ураженню. Ця ідея мала успіх та швидко увійшла до порядку денного. 9 червня 2009 року було створено Антикризовий фонд Євразійського економічного співтовариства, до якого ввійшли Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Росія і Таджикистан. Пізніше він трансформувався в Євразійський фонд стабілізації та розвитку. Сукупний фонд країн-учасниць складає 8,5 млрд. дол. [3, с. 2]. Головними інструментами фонду визначено наступні:

– фінансові кредити, що надаються тільки центральним урядам, з метою підтримки їх стабілізаційних програм. Ключовим завданням є підвищення стійкості економічної системи об'єднання в цілому та його окремих членів від впливу зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів. Кредити можуть бути використані для підтримки платіжного балансу, бюджетної політики та зміцнення національних валют;

– інвестиційні кредити в рамках здійснення проектів інтеграційного характеру між державами-членами. Можуть бути надані урядам чи приватним компаніям. Існує можливість їх використання для фінансувати великих національних проектів;

– Гранти на фінансування державних програм в соціальній сфері.

За період з 2009 по 2016 роки Білорусь двічі зверталась за допомогою, отримавши фінансовий кредит та кредит на стабілізацію платіжного балансу [Там же, с. 5].

Наступним напрямком роботи на пострадянському просторі є розширення та активізація Євразійського банку розвитку. Угода про його створення була підписана ще 12 січня 2006 року урядами Росії та Казахстану. В період розширення до нього долучились Білорусь (2010), Вірменія (2009), Киргизія (2011) та Таджикистан (2009). Головними завданнями банку є:

– визначення потенційних можливостей з точки зору кооперації країн-учасниць;

– встановлення механізмів зв'язку, взаємодії та оптимізації виробничих ланок на регіональному рівні;

– участь у великих інвестиційних проектах, що впроваджуються в рамках об'єднання.

За станом на початок 2018 року поточний інвестиційний портфель Банку склав 2,755 млрд. дол. Загальна кількість проектів, що реалізуються – 71. За період з 2011 по 2018 роки, загальна сума інвестицій в економіку держав-учасників досягла 6,641 млрд. дол. Ключовими галузями фінансування є енергетика, транспорт та інфраструктура. На початок січня 2018 року проекти в даних галузях склали 15,63% і 16,16% від обсягу поточного інвестиційного портфеля відповідно [6].

На сьогоднішній день до головних інвестиційних проектів організації віднесено:

1. В Росії: спорудження Тихвинського вагонобудівного заводу, будівництво автомобільної дороги «Західний швидкісний діаметр», реконструкція аеропорту Пулково, збільшення виробничої потужності з видобутку руди ВАТ «Комбінат КМА руда», будівництво Белопорожскіх ГЕС – 1 і ГЕС – 2 в Республіці Карелія, фінансування поставок сировини з АТ «ССГПО» (Казахстан) на Магнітогорський металургійний комбінат.

2. В Казахстані: будівництво третього енергоблоку Екібастузського ГРЕС-2, створення єдиної автоматизованої системи управління перевізним процесом в залізничній галузі Казахстану.

3. В Білорусі: будівництво прокатного стану на Білоруському металургійному заводі, спорудження Полоцької ГЕС [Там же].

Подальша робота в рамках регіонального співробітництва була направлена на поглиблення інтеграції та взаємодії в рамках Євразійського економічного співтовариства.

28 листопада 2009 року в Мінську під час зустрічі президентів Білорусі, Росії та Казахстану було підписано угоду про впровадження з 1 січня 2010 року єдиного митного простору. Одразу ж після цього було впроваджено Єдиний митний тариф і в липні 2010 року розпочав функціонувати Митний союз.

Наступним кроком еволюції було узгодження нормативно правової бази Митного союзу з правилами Всесвітньої торгівельної організації. Реалізації пакету реформ була завершена в жовтні 2011 року.

18 листопада 2012 року під час зустрічі у Москві А. Лукашенко, Д. Медведева та Н. Назарбаєва було підписано ряд документів для продовження процесу інтеграції. До них входили:

- Декларація про Євразійську економічну інтеграцію;
- Договір про Євразійську економічну комісію;
- Регламент роботи Євразійської економічної комісії.

За станом на 1 січня 2012 року розпочав функціонувати Єдиний економічний простір. Цього ж року вступили в силу 3 пакети технічних регламентів Митного союзу.

29 травня 2014 року Президенти держав-членів Митного союзу на засіданні Вищої євразійської економічної ради підписали Договір про Євразійський економічний союз. Договір позначив перехід євразійського економічного проекту на новий, більш глибокий рівень інтеграції.

1 січня 2015 року вступив в силу договір про Євразійський економічний союз. Метою створений об'єднання визначалась «всєбічна модернізація, кооперація та підвищення конкурентоспроможності національних економік і створення умов для стабільного розвитку в інтересах підвищення життєвого рівня населення держав-членів» [5].

На сьогоднішній момент проводиться ґрунтовна робота щодо створення зон вільної торгівлі з державами, що не входять до пострадянського простору. Зокрема на стадії переговорів знаходяться такі держави як Єгипет, Індія Іран, Монголія, Сербія, Сінгапур, Таїланд. Договір про зону вільної торгівлі з В'єтнамом вступив в силу 30 липня 2015 року.

Щодо України, то тут можна говорити про чіткий сформований вектор на співробітництво та інтеграцію з вже існуючими організаціями Європейського та Євроатлантичного простору.

В питанні варіацій удосконалення регіональних фінансових ініціатив, важливо зазначити, що ефективність роботи більшості регіональних фондів взаємодопомоги, покликаних забезпечити макроекономічну стабільність є низько ефективними. В цьому контексті саме комплексна робота МВФ є прикладом стабілізації ситуації в період гострої фази кризи. Разом з тим, актуальною залишається сфера довгострокового інвестування в стратегічні проекти регіонального значення. Виходячи з цього, можна виокремити ключові компоненти ефективно діючої регіональної організації:

- чітко прописана програма розвитку та корекції довгострокового інвестування в окремі галузі чи проекти;
- визначені права, обов'язки та квоти кожної країни-учасниці;
- сформований інвестиційний фонд;
- діюча система моніторингу та контролю за виконанням довгострокових проектів та використанням інвестиційних ресурсів.

Крім того, має місце розвиток координації антикризової політики в глобальному розрізі. Зокрема, виходячи з системного розуміння принципів та механізмів процесу глобальної колективної протидії світовій фінансово-економічній кризі, доцільно провести систематизацію скоординованих антикризових кроків провідних економік світу та країн з ринками, що формуються.

По-перше це активізація міжбанківського ринку. Саме цей компонент мав першочергове значення, адже в умовах падіння довіри до банківського сектору важливо зберегти працездатність системи, не допустити катастрофічного скорочення рівня міжбанківських операцій та перетікання кризи в реальний сектор економіки. Для цього використовувались різні інструменти: виплата відсотків по резервах понад норму (ФРС, Банк Японії), зміна норм обов'язкового резервування (Банк Англії, Народний Банк Китаю, Банк Індії, ЦБ РФ), розміщення депозитів центрального банку або казначейства у комерційних банках (ЄЦБ, Банк Швейцарії, ФРС), [8, р. 97]. Ефективність такого роду інструментів була високою про що свідчить швидке відновлення

довіри в секторі міжбанківських операцій та доволі швидке його відновлення до передкризового рівня.

По-друге це рекапіталізація фінансового сектору. Ключовою ідеєю є прямий викуп акцій чи боргів системоутворюючих підприємств з метою збереження стратегічних галузей та нівелювання кризи ліквідності шляхом насичення ринку додатковими гарантованими державною активами. В рамках інструменту країни внесли зміни до політики рефінансування центральних банків в розрізі їх спрощення. До даного інструменту вдалися США, КНР, Індія, РФ, Бразилія.

В цілому, даний інструмент можна вважати ефективним, адже у поєднанні із політикою активізації міжбанківського ринку вдалося відвернути найгірший сценарій світової фінансово-економічної кризи – дефляційний шок.

По-третє це скоординоване зниження процентних ставок. Цей крок ставив за мету насичення ринків ліквідністю у середньостроковій перспективі. В період гострої фази кризи до цього інструменту вдалися на лише розвинені держави, але й всі країни з ринками, що формуються. Разом з тим, в довгостроковій перспективі даний інструмент вдалось використати лише тим країнам з ринками, що формуються, що входять до ЄС [17].

По-четверте – надання державних гарантій по проблемних активах та зобов'язаннях фінансового сектору. Додатковий інструмент стабілізації фінансового ринку направлений на протидію панічним настроям інвесторів в умовах обмежених ресурсів для антикризового регулювання. Крім того, перерозподіл ризиків у бік держави призводить до ефекту мобілізації приватного капіталу, що в умовах кризи ліквідності є додатковим компонентом стабілізації. В практичній площині програми передбачали державні гарантії банківського боргу першого порядку, коштів на безвідсоткових операційних рахунках, комерційних паперів та корпоративних облігацій. На сьогоднішній момент більшість країн завершили цикл антикризової політики в розрізі державних гарантій по проблемних активах та переключились на політику стимулювання перспективних секторів.

По-п'яте – компенсаційні правові механізми. Це один додатковий інструмент стабілізації банківського сектору, покликаний забезпечити стабільність національної банківської системи в умовах нестабільності, знівелювати панічні настрої населення, стабілізувати ситуацію на валютному ринку. В більшості країн було запроваджено збільшення суми державного гарантування вкладів фізичних осіб. Ефективність даного інструменту можна оцінювати як високу в зв'язку тим, що за даними Світового банку вже з 2 половини 2009 року відбулося зростання депозитних вкладів майже у всіх країнах [17], що свідчить про відновлення довіри до банківської систем як такої.

По-шосте – підтримка реального сектору економіки. Ще один інструмент антикризової політики на середньо та довгострокову перспективу. Антикризові кроки стосувались в першу чергу системоутворюючих підприємств та пріоритетних напрямів економічного розвитку. В контексті даного інструменту виділилось два великих напрямки: підтримка існуючих секторів економіки, які було глибоко уражено в результаті гострої фази світової фінансово-економічної кризи та формування нових кластерів й точок зростання. В практичній площині широкою підтримкою користувались сектори автомобілебудування з боку урядів США, Франції, Німеччини, КНР, Індії; авіабудування – Франція, Росія; енергозбереження: США та всі країни-члени ЄС. Значних успіхів у формуванні перспективних кластерів економіки досягли США, КНР та Франція. Загалом, політика підтримки реального сектору є однією із найбільш дорогих на непередбачуваних. Разом з тим, у випадку її вдалого завершення створюється фундамент для розвитку високодохідної галузі як мінімум на наступну декаду.

По-сьоме – підтримка малого та середнього бізнесу. Додатковий інструмент забезпечення соціально-економічної стабільності будь-якої держави. Крім того, його впровадження передбачає формування або збереження прошарку населення, що з одного боку має високу ефективність праці, а з іншого – стійкий та однорідний попит. Робота в даному напрямі проводилась всіма

країнами. Разом з тим, її частка в структурі бюджетних витрат в середньому по країнах «Великої 20» станом на кінець 2009 року становила лише 2% [15, р. 13].

По-восьме – підтримка економіки шляхом стимулювання сукупного попиту. Один з ключових інструментів довгострокової антикризової політики. В основі лежать державні інвестиції в розвиток інфраструктури та податкові пільги. Саме на цій основі будується система попиту для нових галузей, або масштабування вже наявних. Такого роду заходи мають значний мультиплікативний ефект через стимулювання додаткового попиту в суміжних галузях господарства.

Ще одним глобальним механізмом антикризової політики стали протекціоністські заходи. За результатами дослідження Світового банку та Global Trade Alert станом на 2018 рік було зафіксовано 7000 випадків законодавчого закріплення протекціоністських заходів. В рейтингу найбільш «захищених» ввійшли:

- США та ЄС, що в сукупності мають більше 1000 протекціоністських законів та підзаконних актів;
- Індія – 400 законодавчо закріплених обмеження;
- Аргентина, Росія та Японія, які мають від 275 до 365 протекціоністських заходів кожна.

До того ж, популярність протекціонізму стрімко зростає. Цікавим є й той факт, що за оцінками Світового банку протекціоністські заходи коштують світові 400 млрд. дол. щороку [4].

Таким чином, скоординована антикризова політика зводиться до трьох великих напрямків, для кожного з яких використовуються різні інструменти пливу: забезпечення ліквідності системоутворюючим учасникам фінансового ринку, підтримка реального сектору економіки, підтримка зайнятості та збільшення приватного попиту. Якщо казати про шляхи удосконалення механізмів антикризового регулювання в глобальному та регіональному вимірах, тут мають місце дві точки зору: реформування й розширення повноважень вже існуючих глобальних організацій та формування регіональних утворень, покликаних забезпечити стійкість світової економіки в цілому та сприяти сталому зростанню.

Література

1. Брыль Р. Евросоюз кормят? Почему центральная Европа требует особого статуса в ЕС. Деловая столица. URL: <http://www.dsnews.ua/economics/zolotaya-kladovaya-pochemu-tsentralnaya-evropa-trebuuet-osobogo-19022018220000/>.
2. Буторина О.В. Антикризисная стратегия Европейского союза: ближние и дальние рубежи. Полития. 2009. № 3. С. 115–131.
3. Евразийский фонд стабилизации и развития. Годовой отчёт. 2016. Евразийский фонд стабилизации и развития. URL: <https://efsd.eabr.org/upload/iblock/661/661a1ad033703e183b0fbb68aa2e4cc.pdf>.
4. Исследование: США и ЕС – лидеры «протекционизма». ИА REGNUM. URL: <https://regnum.ru/news/2345269.html>.
5. О союзе. Евразийский экономический союз. URL: <http://www.eaeunion.org/#about>.
6. Проекты ЕАБР. Евразийский банк развития. URL: <https://eabr.org/projects/eabr/>.
7. Целищев Н. БРИКС – новая прогрессивная форма международной интеграции развивающихся стран: становление и развитие. Аграрное образование и наука. 2013. № 3. С. 83–89.
8. BIS 79th Annual Report. Bank for International Settlements. 2009. June 29. 241 p. URL: <http://www.bis.org/publ/arpdf/ar2009e.pdf>.
9. BRICS Countries Launch New Development Bank. Bridges weekly. 2014. July. Issue 26. Volume 18. P. 1–3.
10. Combating the Crisis – The Role of the ECB. The Institute of International and European Affairs. URL: <http://iiea.com/ftp/Infographics/!!CombatingTheCrisis-TheRoleoftheECB-Infograph-IIEA-01.png>.
11. Dossani S. BRICS Bank: New bottle, how's the wine? / Sameer Dossani. BRICS summit reader. 2014. July. Issue № 20. P. 3–6.
12. Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses (special edition). European Economy. 2009. № 7. 99 p.

13. NDB. LIST OF ALL PROJECTS. New development Bank. URL: <https://www.ndb.int/projects/list-of-all-projects/>.
14. Pimentel J. Debating BRICS / Jose Vicente de Sa Pimentel. Brasilia: Fundacao Alexandre de Gusmao, 2013. 282 p.
15. Republic of Korea: 2009 Article IV Consultation–Staff Report. IMF. 2009. Country Report No. 09/262. 33 p.
16. Sixth BRICS Summit – Fortaleza Declaration. Fundacion Real Instituto Elcano. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/58ecbf8044bfbe38b16df3710ba601cd/Sixth_BRICS_Summit_Fortaleza_Declaration.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=58ecbf8044bfbe38b16df3710ba601cd.
17. World Bank. Data base. URL: <http://data.worldbank.org>